

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

*ИСТОРИЯ ЕВАНГЕЛЬСКО-БАПТИСТСКОГО
ДВИЖЕНИЯ В УКРАИНЕ.
МАТЕРИАЛЫ И ДОКУМЕНТЫ*

Одесса, 1998. 277 с., ил.

Ця книга являє собою збірник документів з додатками, примітками та коментарями й ґрунтується на перших результатах дослідження "Історія Євангельських християн-баптистів в Україні", здійснюваного у 1994—1996 рр. спільними зусиллями співробітників Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України, Національного університету "Києво-Могилянська академія" та Одеської Богословської семінарії Євангельських християн-баптистів. Широкомасштабний опис та вивчення архівних джерел з історії євангельських рухів в нашій країні стали виявом плідної співпраці світських та церковних дослідників.

Збірник належить до давно очікуваних праць. Досить згадати, що останні подібні збірки, а саме присвячені історії розвитку протестантського руху в нашій країні, публікувалися ще на початку ХХ ст. До того ж їх обнародування в умовах тодішньої політичної та ідеологічної цензури в Російській імперії було уможливлено хіба що коротким періодом лібе-

ралізації, викликаним відомими революційними подіями того часу. У радянські ж часи використання архівних матеріалів з історії релігії та церкви, як і решти історичних матеріалів, мало заідеологізований, упереджений характер. З професійного погляду, воно було вельми обмеженим, підпорядковувалося цілям не стільки науковим, скільки ідеологічно-пропагандистським. Ідеологічна навала на релігію, крім того, виключала історію релігії та церкви (в тому числі дослідження відповідної джерельної бази) з поля наукового інтересу, штучно обмежувала її перспективність для наукового опрацювання. Широке та, головним чином, систематичне використання архівних матеріалів з цієї тематики було практично неможливим; в ліпшому випадку використовувалися вторинні джерела — зазначені вже збірники кінця ХІХ — початку ХХ ст. Сьогодні ж, в умовах незалежного розвитку нашої країни, безперечних демократичних здобутків цілковито природним явищем є інтерес до релігійної та церковної історії, особливо до її автентичних пам'яток, зафіксованих в архівних документах.

У книзі опрацьовані результати досить масштабної джерелознавчої роботи, здійсненої світськими й церковними дослідниками, метою якої було збирання, опрацювання та впорядкування архівних матеріалів та літературних джерел з історії євангельсько-баптистського руху в Україні. Тож структура збірника охоплює різні аспекти євангельсько-баптистського руху. Це численні документи, присвячені виникненню та поширенню цього релігійного явища. Низка документів подає свідчення про життя та діяльність відомих релігійних діячів. Нових барв набуватиме історичне дослідження та історична оповідь через залучення вміщених у даному збірнику оригінальних особистих свідчень віруючих. Матеріалом для серйозного аналізу стануть свідчення тодішніх чиновників, урядовців, публіцистів, православних місіонерів про причини розвитку протестантизму на вітчизняному культурно-релігійному ґрунті.

У розділі, присвяченому особливостям внутрішнього життя євангельсько-баптистських громад, демонструються документи, що розкривають особливості ідейно-догматичного розвитку та культової практики, місіонерства, культурно-просвітницької та благодійної діяльності, внутрішньоцерковного впорядкування. Не дуже численні, але важливі й показові статистичні дані, офіційні свідчення держслужбовців розкривають нові аспекти соціально-демографічних процесів серед віруючих-протестантів євангельського напрямку, їх стосунків з суспільством та державою.

Особливу увагу привертають запропоновані у даній книзі додатки. Це — державні акти Російської імперії другої пол. ХІХ — початку ХХ ст., за якими здійснювалося правове регулювання релігійного життя неправославних віруючих (т. зв. "сектантів"). Матеріали, зібрані у відповідному розділі, є цінними для дослідників історії права, церковно-державних відносин в нашій країні. Так звані віросповідні документи ("сповідання віри", "правила віри") християнських конфесій протестантського походження, мабуть, вперше так повно представлені в масштабі одного видання. Особливо цінним видається те, що можливість публікації дістати, крім колись виданих, досі не опублікованих рукописні оригінали віросповідних документів, власноручно складених керівниками релігійних громад наприкінці минулого століття, понад століття тому. Нарешті, викличе інтерес докладний опис періодичних протестантських видань, опублікованих з кінця минулого до першої половини цього століття у нашій країні та за кордоном. Разом з бібліографічними даними тут містяться відомості про видавців та редакторів часописів та газет, про місця видання та їх зміну у певні роки. Усе це також є корисним для дослідників.

Варто відзначити працю упорядника, який практично до кожного документа подав бодай коротку примітку. Ці примітки, часом довідкового, а іноді навіть аналітично-коментуючого характеру, разом із вступними частинами до розділів та підрозділів збірника, вводять читача-дослідника у контекст розглядуваних документів. Розмаїття документів, представлене у збірнику, відкриває можливості для аналізу та узагальнень, а також подає багатий ілюстративний матеріал. Це сприятиме повнішій реконструкції історичного процесу, тим більше — у такій специфічній галузі, як релігійне життя. Адже відтворення релігійно-церковної історії саме як історії духовного життя народу в цілому, окремих соціальних спільнот та особистостей — і є метою історика.

Недоліки даної праці можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні. Серед об'єктивних — не можна назвати повною географію зібраних у збірці документів, що призводить до певної тенденційності. Практично, не подані джерела з архівів, розташованих у минулому на західних землях України поза Російською імперією. Серед суб'єктивних — те, що автору можна було б більше уваги приділити аналізу та коментуванню поданих документів згідно з академічними стандартами. Очевидно, необхідність опрацювання велетенського масиву документів стала на заваді більшій глибині. Також часом помітною є тенденційність та суб'єктивізм оцінок, що не завжди органічно для наукового твору. Проте маємо підстави сподіватися, що перелічене долатиметься у подальших працях автора та колективу дослідників, які здійснюють пошук документів.

Автор-упорядник доклав багато зусиль, щоб увести до наукового обігу значну кількість документів і вперше за багато років актуалізувати науковий та громадський інтерес до вельми цікавої глави вітчизняної духовної та соціальної історії.

В. І. ЛЮБАЩЕНКО (Київ)